

Лункіна Т.І.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет

Lunkina Tetiana

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Finance, Banking and Insurance Department
Mykolayiv National Agrarian University

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ФОРМИ ПРОЯВУ ЛОКАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Лункіна Т.І. Розвиток соціальної інфраструктури як форми прояву локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки. У статті наведено основні аспекти щодо розвитку соціальної інфраструктури як форми прояву локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки. Обґрунтовано та узагальнено основні інструменти розвитку соціальної інфраструктури у межах локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки; проведено аналіз та прогноз основних чинників, що гальмують розвиток економіки України. Доведено, що на місцевому рівні локальна соціальна відповідальність впливає на структурні компоненти соціальної інфраструктури з огляду на позитивні зміни, що пов'язані з децентралізацією влади, які виступають додатковим джерелом отримання коштів. Запропоновано на місцевому рівні створення фонду розвитку соціальної сільської інфраструктури, від запровадження якого буде отримано позитивні наслідки на всіх рівнях ієрархії. Так, на міжнародному рівні отримується можливість меншого залучення кредитних ресурсів, а на національному рівні зменшується залежність від бюджетних коштів та асигнацій.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, локальна соціальна відповідальність, аграрний сектор, аграрні підприємства, соціально-економічний розвиток.

Лункина Т.И. Развитие социальной инфраструктуры как формы проявления локальной социальной ответственности в аграрном секторе экономики. В статье приведены основные аспекты по развитию социальной инфраструктуры как формы проявления локальной социальной ответственности в аграрном секторе экономики. Обоснованы и обобщены основные инструменты развития социальной инфраструктуры в пределах локальной социальной ответственности в аграрном секторе экономики; проведены анализ и прогноз основных факторов, которые тормозят развитие экономики Украины. Доказано, что на местном уровне локальная социальная ответственность влияет на структурные компоненты социальной инфраструктуры с учетом положительных изменений, связанных с децентрализацией власти, которые выступают дополнительным источником получения средств. Предложено на местном уровне создание фонда развития социальной сельской инфраструктуры, от внедрения которого будут получены положительные последствия на всех уровнях иерархии. Так, на международном уровне получается возможность меньшего привлечения кредитных ресурсов, а на национальном уровне уменьшается зависимость от бюджетных средств и ассигнаций.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, локальная социальная ответственность, аграрный сектор, аграрные предприятия, социально-экономическое развитие.

Lunkina Tetiana. Development of social infrastructure as a form local social responsibility manifestation in the agrarian sector of the economy. The article presents the main aspects of social infrastructure development as a form of local social responsibility in the agrarian sector of the economy. The main tools of social infrastructure development within the framework of local social responsibility in the agrarian sector of the economy are substantiated and generalized. The forecast of the main factors hindering the development of Ukrainian economy was analyzed. It was proved that at the national level local social responsibility affects the structural components of social infrastructure. The positive changes associated with the power decentralization, which are able to become an additional source of funding, were discussed. It was found that the key aspect of rural social infrastructure effective development is the comprehensive coordination of all management spheres and all levels of territorial authorities. The hierarchy of social infrastructure development is given. It consists of three levels. Each level is regulated by relevant documents and norms. It is proved that the efficiency of social infrastructure development depends on a harmonious combination and coordination between each level of functioning. Thus, if at least one of the levels is not observed, the integrity of this hierarchy is violated. The influence of basic living conditions on the development of social infrastructure is substantiated, because the level of rural population well-being depends on how

agricultural enterprises will be developed. According to the World Data Center, it has been found that in Ukraine there are factors that hinder social and economic development. It is proposed to create a fund of the social and rural infrastructure development at the local level. Its implementation will have positive consequences at all levels of the hierarchy. The formation of a local fund for rural infrastructure development is provided through direct forms of participation of agricultural enterprises in the development of social infrastructure, namely: public-private partnership (social partnership), social entrepreneurship, social projects, venture financing and more. The sources of this fund can be definitely interesting in the field of taxes and fees paid by agricultural enterprises. Besides it can be meaningful in the sphere of concessions and fines for environmental pollution, charitable contributions, social investments etc.

Key words: social infrastructure, local social responsibility, agrarian sector, agricultural enterprises, social and economic development.

Постановка проблеми. У науковій літературі соціальну інфраструктуру виокремлено в окрему підсистему господарського комплексу як загальні умови процесу суспільного відтворення, від ступеня розвитку яких залежать рівень та добробут населення й держави загалом. Якщо раніше соціальна інфраструктура відігравала другорядну роль щодо базових галузей сфери матеріального виробництва, то сьогодні вона є ключовою сферою розвитку суспільства. Роль соціальної інфраструктури зростає, і це пояснюється суспільним відтворенням, появою нових видів обслуговування, переорієнтацією людських цінностей у суспільстві. Від розвиненості соціальної інфраструктури залежать умови життя та побуту населення, праці та відпочинку, культурно-освітнього та професійно-кваліфікаційного рівня працівників. Локальна соціальна відповідальність відіграє велику роль у розвитку соціальної інфраструктури, оскільки може виступати додатковим джерелом її фінансування, тому є необхідність дослідження ролі та впливу локальної соціальної відповідальності на розвиток соціальної інфраструктури як одного з ефективних напрямів її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальну інфраструктуру та її розвиток досліджували як іноземні, так і вітчизняні науковці, зокрема Т.С. Велієв [1], Х.І. Ганієв [2], С.П. Кучин [3], О.В. Перепелюкова [4], Н.Г. Пігуль [5], А. Latham, J. Layton [6]. Однак зазначена тематика досліджується в контексті особливостей розвитку соціальної інфраструктури, її ролі та значення, тому не вирішеною раніше частиною загальної проблеми вважаємо необхідність наукового пошуку щодо впливу локальної соціальної відповідальності на формування соціальної інфраструктури саме в аграрному секторі.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження розвитку соціальної інфраструктури як форми прояву локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки; вивчення та узагальнення основних інструментів розвитку соціальної інфраструктури в межах локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки; аналіз та прогнозування основних чинників, що гальмують розвиток економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах дослідження дотримуємося поділу соціальної інфраструктури в аграрному секторі на матеріально-побутову (ЖКГ, побутове обслуговування, транспорт, зв'язок тощо) та соціальну-культурну (соціалізація освіти, соціальна культура, охорона здоров'я, «зелений туризм» тощо) (рис. 1).

Історично склалося так, що значна роль у формуванні соціальної інфраструктури відіграла державна та регіональна економічна політика, оскільки цей процес характеризується високою капіталомісткістю та потребує значних витрат. Останніми роками держава майже усунулась від фінансування сільської соціальної інфраструктури з причини нестачі коштів у Державному бюджеті.

Отже, на нашу думку, до розв'язання проблем розвитку соціальної інфраструктури повинен долучитися бізнес, у тому числі аграрний, включивши розбудову сільської соціальної інфраструктури до заходів локальної соціальної відповідальності.

Повноцінна реалізація інструментів соціальної інфраструктури вимагає достатнього обсягу фінансових ресурсів для забезпечення її ефективного функціонування. Основними формами фінансового забезпечення соціальної інфраструктури виступають бюджетні та позабюджетні фонди фінансових ресурсів.

Аграрні підприємства для зменшення навантаження на Державний та місцеві бюджети у розрізі локальної соціальної відповідальності (ЛСВ) повинні долучитися до розвитку соціальної інфраструктури, фінансуючи різноманітні заходи, надаючи безоплатні послуги щодо транспортування осіб дошкільної освіти та загальної середньої освіти, матеріальної та натуральної допомоги соціально незахищеним верствам населення тощо.

Саме локальна соціальна відповідальність покликана вирішувати низку проблем, пов'язаних із розвитком соціальної інфраструктури, адже це є одним із напрямів її розгортання (взаємодія з громадою, соціальні проекти, соціальні інвестиції, екологічно-безпечна продукція тощо). Як бачимо, роль аграрного бізнесу у розвитку сільської соціальної інфраструктури є вирішальною. Так, розвиток громади та органів державної влади буде ефективнішим, якщо залучитися підтримкою аграрного бізнесу. Розвиток сільської соціальної інфраструктури залежить від соціально-економічної ефективності територіального розподілу, зокрема, за належного розвитку аграрного сектору прискорюється розвиток продуктивних сил, покращується рівень життя населення на селі та відбувається зменшення міграційних процесів. Саме аграрний сектор є одним із важливих сегментів розвитку сільської соціальної інфраструктури.

Так, ієрархія розбудови соціальної інфраструктури містить три рівні, кожен з яких регулюється відповідними документами та нормами. Ефективність розбудови соціальної інфраструктури залежить від гармо-

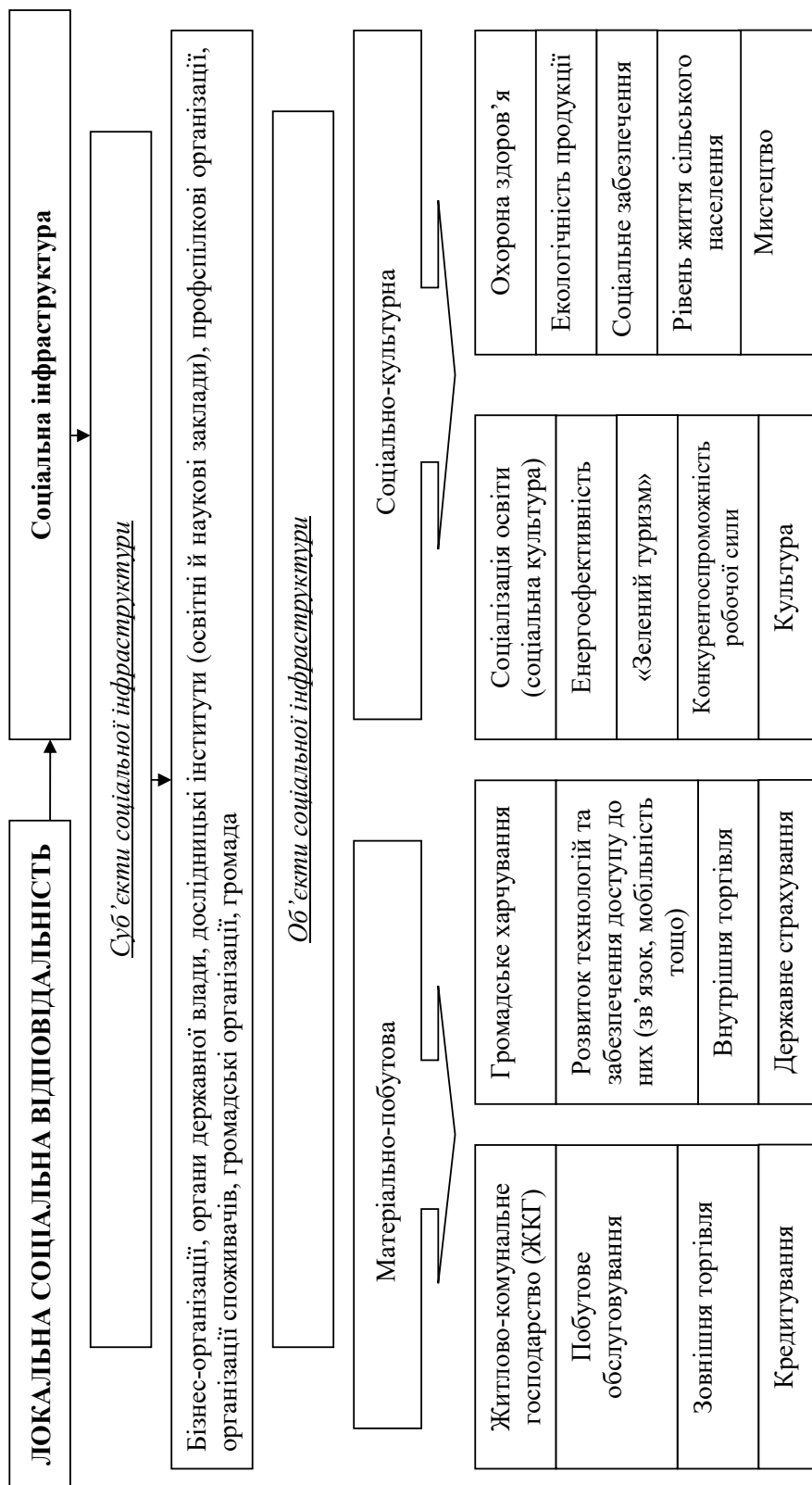

Рис. 1. Інструменти розвитку соціальної інфраструктури як форми прояву локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі економіки

Джерело: авторська розробка

нійного поєднання та узгодження між кожним рівнем функціонування. Так, якщо не виконується дотримання хоча б одного з рівнів, то порушується цілісність цієї ієрархії.

Значно впливають на розвиток соціальної інфраструктури базові умови існування, адже те, як саме будуть функціонувати й розвиватися аграрні підприємства, залежить від рівня добробуту сільського населення.

Відповідно до інформації Світового центру даних, в Україні існують чинники, що стримують соціально-економічний розвиток (рис. 2).

На основі проведення Дельфі-аналізу Світовим Центром даних щодо факторів, що стримують соціально-економічний розвиток в Україні, виявлено, що протягом останніх років спостерігається підвищення таких показників, як частка тіньової економіки (50–52%); масштаб корупції (13,2–14,0% від ВВП відповідно по роках); пенсійне навантаження на бюджет (4,2–4,0% від ВВП відповідно по роках); обслуговування державного боргу (7,6–7,5% від ВВП відповідно по роках). Проте після 2016 р. спостерігається позитивна динаміка зниження щодо наведених показників. Так, частка тіньової економіки знижуватиметься від 47% до 15% (2016–2030 рр.); масштаб корупції – від 13,1% до 4% від ВВП відповідно по роках; пенсійне навантаження на бюджет – від 7,5% до 3,1% від ВВП відповідно по роках; обслуговування державного боргу – від 7,4% до 3% від ВВП відповідно по роках [7]. З огляду на це у майбутньому можлива активізація бізнесових структур щодо провадження ЛСВ, що приведе до розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості.

Забезпечення громадян України житлом, утримання й підвищення рівня благоустрою залишається однією з нагальних соціально-економічних проблем України. Велике значення для мешканців має своєчасне надання в будинки води та відведення стоків. Під час порушення цього процесу може виникнути техногенна аварія з надзвичайно негативними екологічними наслідками. Сьогодні в Україні каналізаційні, водопровідні й теплові системи майже вичерпали свій нормативний ресурс. У деяких містах водопровідні спорудження працюють уже більш як століття. Вони застаріли й морально, й фізично: у середньому на одному кіло-

метрі каналізації відбувається дві аварії на рік. Заміна труб відбувається повільно, і для відновлення трубопроводів потрібно багато часу та значних коштів.

Проте, досліджуючи обладнання житлового фонду України в міській та сільській місцевості, відзначаємо позитивну динаміку обладнання. Покращення житлового фонду є передумовою розвитку соціальної інфраструктури щодо основних та базових потреб населення, без яких не забезпечується наступний рівень розвитку соціальної відповідальності.

Ключовим аспектом ефективного розвитку сільської соціальної інфраструктури є комплексне взаємоузгодження усіх сфер господарювання та всіх рівнів влади територіального значення. Формування ієрархічної структури залежно від територіального розподілу та зони тяжіння (об'єкт господарювання й функціонування) приводить до обмеженості ресурсів в тій чи іншій територіальній одиниці, що впливає на розвиток соціальної інфраструктури місцевості [8], тому саме аграрні підприємства на основі ЛСВ можуть значно покращити рівень соціально-економічного розвитку сільської місцевості шляхом реалізації різних соціальних проектів.

Важливу роль під час формування сільської соціальної інфраструктури відіграють місцеві органи самоврядування, оскільки на регіональному рівні накопичуються проблеми, пов'язані з браком коштів, та недостатньо фінансується соціальна інфраструктура на місцевому рівні (рис. 3).

Саме аграрні підприємства на основі ЛСВ можуть значно покращити рівень соціально-економічного розвитку сільської місцевості, адже їх соціально орієнтована спрямованість відображає основну мету та функції органів місцевого самоврядування.

На місцевому рівні локальна соціальна відповідальність впливає на структурні компоненти соціальної інфраструктури, враховуючи позитивні зміни, що пов'язані з децентралізацією влади, які виступають додатковим джерелом отримання коштів [9; 10].

Як наслідок, є можливість створення на місцевому рівні фонду розвитку соціальної сільської інфраструктури, від запровадження якого буде отримано позитивні результати на всіх рівнях ієрархії. Так, на мегарівні отримується можливість меншого залучення кредит-

Рис. 2. Динаміка та прогнозування основних чинників, що гальмують розвиток економіки України, (прогноз на 2013–2030 рр.)

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів джерела [7]

Рис. 3. Спільні риси прояву ЛСВ аграрних підприємств у розрізі соціальної інфраструктури на місцевому рівні

Джерело: авторська розробка

них ресурсів, на макрорівні зменшується залежність від бюджетних коштів та асигнацій. Джерелами формування зазначеного фонду можуть бути певні відсотки від податків, зборів, які сплачують аграрні підприємства, відсотки від сплати концесії, відсотки від сплати штрафів за забруднення навколишнього середовища, благодійні внески, соціальні інвестиції тощо (рис. 4).

Формування місцевого фонду розвитку сільської інфраструктури передбачено шляхом прямих форм участі аграрних підприємств у розвитку соціальної інфраструктури, таких як державно-приватне партнерство (соціальне партнерство), соціальне підприємництво, соціальні проекти, венчурне фінансування.

Так, на рівні територіальних громад є можливість створення зазначеного фонду, який буде відігравати ключову роль у поповненні доходів місцевих бюджетів, а кошти від його залучення будуть цілеспрямовані на розвиток сільської інфраструктури, що, з одного боку, значно зменшить навантаження на місцеві бюджети, з

іншого боку, покращить рівень соціальної інфраструктури та сільського населення країни.

Отже, в розрізі різних сфер функціонування (політична, духовна, виробнича, сфера відпочинку) буде отримано позитивний ефект як на місцевому рівні, так і на рівні аграрних підприємств від створення фонду розвитку соціальної інфраструктури.

Висновки. У межах дослідження дотримуємося поділу соціальної інфраструктури в аграрному секторі на матеріально-побутову (ЖКГ, побутове обслуговування, транспорт, зв'язок тощо) та соціально-культурну (соціалізація освіти, соціальна культура, охорона здоров'я, «зелений туризм» тощо). З'ясовано, що до розв'язання питань розвитку соціальної інфраструктури повинен долучатися бізнес, в тому числі аграрний, включивши розбудову сільської соціальної інфраструктури до заходів локальної соціальної відповідальності на основі інструментів розвитку соціальної інфраструктури як форми прояву локальної соціальної

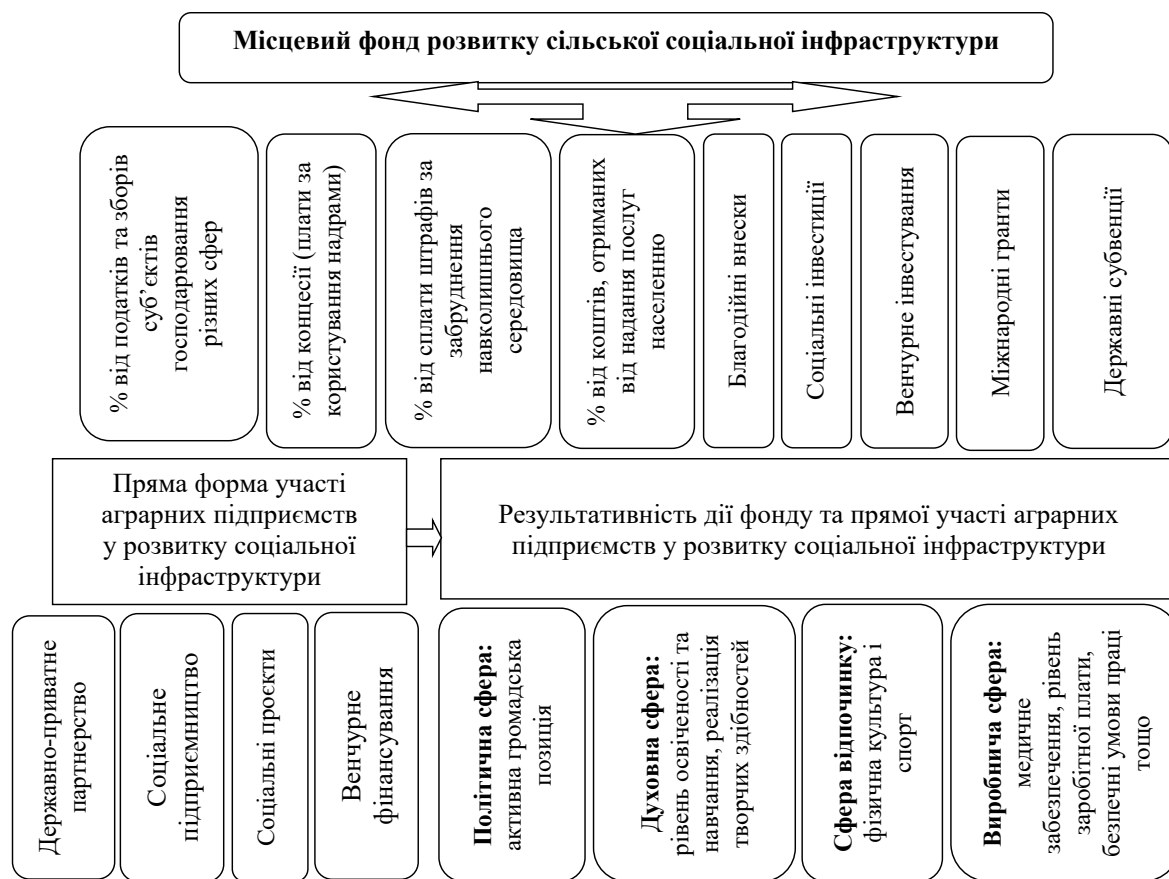

Рис. 4. Напрями фінансування місцевого фонду розвитку соціальної інфраструктури

Джерело: авторська розробка

відповідальності в аграрному секторі. Доведено, що на місцевому рівні локальна соціальна відповідальність впливає на структурні компоненти соціальної інфраструктури, враховуючи позитивні зміни, що пов'язані з децентралізацією влади, які виступають додатковим джерелом отримання коштів. Запропоновано на місцевому рівні створення фонду розвитку соціальної сільської інфраструктури, від запровадження якого буде отримано позитивні наслідки на всіх рівнях ієрархії.

Так, на міжнародному рівні отримується можливість меншого залучення кредитних ресурсів, на національному рівні зменшується залежність від бюджетних коштів та асигнацій. Джерелами формування цього фонду можуть бути певні відсотки від податків, зборів, які сплачують аграрні підприємства, відсотки від сплати концесій, відсотки від сплати штрафів за забруднення навколишнього середовища, благодійні внески, соціальні інвестиції тощо.

Список використаних джерел:

1. Велиев Т.С. Инфраструктура: сущность, классификация и значение. Баку : Элм, 2000. 168 с.
2. Ганиев Х.И. Особенности организации инфраструктуры в условиях диверсификации национальной экономики. *Економіка та держава*. 2020. № 1. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2020/18.pdf (дата звернення: 02.07.2021).
3. Кучин С.П. Сутність та динаміка розвитку соціально-культурної інфраструктури в Україні як об'єкта державного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 1. С. 88–92.
4. Перепелюкова О.В. Роль соціальної інфраструктури регіону в розвитку транскордонного співробітництва України. *Ефективна економіка*. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5008> (дата звернення: 01.07.2021).
5. Пігуль Н.Г. Сутність і значення соціальної інфраструктури. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 2 (58). С. 37–41.
6. Latham A., Layton J. Social infrastructure and the public life of cities: Studying urban sociality and public spaces. *Geography Compass*. 2019. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/gec3.12444> (дата звернення: 01.07.2021).
7. Форсайт та побудова стратегії соціально-економічного розвитку України на середньостроковому (до 2020 р.) і довгостроковому (до 2030 р.) часових горизонтах. *Світовий центр*. URL: <http://wdc.org.ua/uk/node/186285> (дата звернення: 28.06.2021).
8. Соціально-відповідальний бізнес: спільнота : сайт. URL: <http://www.svb.ua> (дата звернення: 02.07.2021).
9. Лункіна Т.І. Соціальна відповідальність суб'єктів аграрного сектору економіки України : монографія. Дизайн і поліграфія. Миколаїв, 2018. 632 с.
10. Лункіна Т.І., Широка А.І. Локальна соціальна відповідальність в аграрному секторі України. *Modern Economics*. 2018. Вип. 9. С. 60–66.

References:

1. Veliyev T.S. (2000) Infrastruktura: sushchnost, klassifikatsiya i znacheneye [Infrastructure: essence, classification and significance]. Baku: Elm. (in Russian)
2. Ganiyev Kh.I. (2020) Osobennosti organizatsii infrastruktury v usloviyakh diversifikatsii natsional'noy ekonomiki [Features of the organization of infrastructure in the conditions of diversification of national economy]. *Innovatsii*, no. 1. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2020/18.pdf (accessed 02 July 2021).
3. Kuchin S.P. (2017) Sushchnost' i dinamika razvitiya sotsial'no-kul'turnoy infrastruktury v Ukoainy kak ob'yekta gosudarstvennogo regulirovaniya [The essence and dynamics of socio-cultural infrastructure in Ukraine as an object of state regulation]. *Investitsii: praktika i opyt*, no. 1, pp. 88–92.
4. Perepelyukova A.V. (2016) Rol' sotsial'noy infrastruktury regiona v razvitii transgranichnogo sotrudnichestva Ukrainy [The role of social infrastructure of the region in the development of cross-border cooperation of Ukraine]. *Effektivnaya ekonomika*, no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5008> (accessed 01 July 2021).
5. Pigul' N.G. (2013) Sushchnost' i znacheneye sotsial'noy infrastruktury [The essence and importance of social infrastructure]. *Nauchnyy vestnik Poltavskogo universiteta ekonomiki i torgovli*, no. 2 (58), pp. 37–41.
6. Latham A., Layton J. (2019) Social infrastructure and the public life of cities: Studying urban sociality and public spaces. *Geography Compass*. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/gec3.12444> (accessed 01 July 2021).
7. Forsayt i postroyeniye strategii sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya Ukrainy na srednesrochnom (do 2020 g.) i dolgosrochnom (do 2030 g.) [Foresight and construction of the strategy of socio-economic development of Ukraine on the medium-term (until 2020) and long-term (until 2030) time horizons]. *Vremennykh gorizontakh. Mirovoy tsentr*. Available at: <http://wdc.org.ua/uk/node/186285> (accessed 28 June 2021).
8. Sotsial'no-otvetstvennyy biznes: soobshchestvo [Socially responsible business: community]: sayt. Available at: <http://www.svb.ua> (accessed 02 July 2021).
9. Lunkina T.I. (2018) Sotsial'naya otvetstvennost' sub'yektiv agrarnogo sektora ekonomiki Ukrainy : monografiya [Social responsibility of the agricultural sector of the economy of Ukraine]. Dizayn i poligrafiya. Nikolayev. (in Ukrainian)
10. Lunkina T.I., Shirokaya A..I. (2018) Lokalnaya sotsialnaya otvetstvennost v agrarnom sektore Ukrainy [Local social responsibility in the agricultural sector of Ukraine]. *Modern Economics*, vol. 9, pp. 60–66.